

Irena Jaros

O tzw. formalnych deminutywach wśród ludowych nazw środków czynności

Prace Językoznawcze 10, 71-78

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Irena Jaros
Łódź

O tzw. formalnych deminutywach wśród ludowych nazw środków czynności

About so called formal diminutives among regional names of manners of action

The article shows how the names of the real meaning of manners of action, which have characteristic features of *-ek*, *-ka*, *-ko* affixation and originally belonged to a diminutive name group, function in the dialect of historical Łęczyca-Sieradz area.

Słowa kluczowe: dialektologia, słowotwórstwo, deminutywa, nazwy środków czynności
Key words: dialectology, word formation, diminutive, names of manners of action

Termin „deminutywa formalne” lub „historyczno-formalne” pojawił się w polskiej literaturze językoznawczej w związku ze strukturalnym opisem słowotwórczym (zob. np. Basara 1972; Kurzowa 1975, s. 53; Staszewska 1985, s. 242–244). Najczęściej w definicjach derywatów zaliczanych do tej grupy określano je jako wyrazy „o budowie typowej dla deminutywów, tj. takie historycznie pochodne rzeczowniki odrzeczownikowe, zakończone morfemem *-(e)k*, *-k(a)*, *-k(o)*, które w dzisiejszej polszczyźnie lub też w gwarach nie zawierają treści deminutywnej” (Mączyński 1986, s. 280). Zwracano uwagę na dwa typy tych wyrazów, tzw. deminutywa zneutralizowane, których semantyka jest równoznaczna z wyrazem podstawowym (np. *ceberek*, *maśniczka*, *dłutko*) oraz formacje zleksykalizowane, charakteryzujące się zupełnie nowym znaczeniem niż ich podstawa (np. *gołąbek* ‘nazwa grzyba’, *pazurek* ‘ząbek czosnku’) (Basara 1972; Staszewska 1985). Wyróżnienie tzw. deminutywów formalnych wiązało się z eksponowaniem jednej z funkcji formantów z podstawowym *-k-*, tzn. funkcji modyfikacyjnej, choć jak wiadomo mogą one występować również w funkcji mutacyjnej i to w dość szerokim zakresie (zob. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 122–129, 148–150, 168–173). Ich inne funkcje poza deminutywizującą, np. syngulatywna (*trawka*, *pyłek*), konkretyzująca (*żelazko* ‘narzędzie do pras-

wania; pułapka na dzikie zwierzęta', DejS, *boczek* 'mięso wieprzowe ze słoniną, pochodzące z boku świni'), adaptacyjna (*bransoletka* < fr. *bracelet*, *kordonek* < fr. *cordonet*) i symilatywna (np. *kominek* 'lampka wykonana własnoręcznie' DejS, *nóżka* 'łodyżka grzyba', *piesek* 'przyrząd służący do zdejmowania butów z cholewami' DejS) żywe w historii języka polskiego widoczne są również we współczesnej polszczyźnie ogólnej oraz w gwarach. Zastosowanie semantycznej metody analizy słowotwórczej, zwracającej większą uwagę na treść formacji słowotwórczej osadzonej w kontekście, realną funkcję jej desygnatu, która „sta-je się miernikiem funkcji derywatu” (Honowska 1979, s. 41) doprowadziła do przekonania, że większość formacji zaliczanych wcześniej do tzw. deminutywów formalnych, motywowanych na płaszczyźnie synchronicznej, to derywaty asocjacyjne powstałe w wyniku leksykalizacji pierwotnych deminutywów lub niezależnie od tych samych (co deminutywa) podstaw (Mączyński 1986, s. 282).

Z ciekawymi przykładami derywatów, charakteryzujących się afiksami *-ek*, *-ka*, *-ko* formalnie wskazującymi na ich funkcję deminutywną spotykamy się w polskich gwarach. Już K. Nitsch stwierdził, że „wyrazy o formie zdrobniałej a niezdrobniałym znaczeniu pospolite są, jak wiadomo, w narzeczach ludowych” (Nitsch 1939, s. 98). W późniejszych pracach poświęconych słowotwórstwu gwarowemu wskazuje się tego typu rzeczowniki (zob. np. Basara 1972; Handke, Popowska-Taborska, Zieniukowa 1972, s. 93; Malec 1976), choć nie zawsze używa się w stosunku do nich terminu deminutywa formalne czy historyczne (zob. np. Chłodzińska-Świątecka 1972). W materiale leksykalnym, zawierającym ludowe¹ nazwy środków czynności, pochodzącym z 31 wsi², położonych na obszarze historycznej ziemi łęczycko-sieradzkiej, gromadzonym w latach 1999–2002, wystąpiło bardzo wiele formacji, o realnym znaczeniu nazw środków czynności, które mimo posiadania wymienionych sufiksów trudno zaliczyć do nazw deminutywnych. Próby ich interpretacji słowotwórczej na płaszczyźnie synchronicznej dowodzą, że powstały one w wyniku różnych zabiegów derywacyjnych, czasami trudnych do uchwycenia i jednoznacznego zaklasyfikowania.

Wśród funkcjonujących w gwarach łęczycko-sieradzkich nazw środków czynności dużą grupę stanowią nazwy, w których formanty *-ka*, *-ek* *-ko* pełnią jedynie funkcję strukturalną. Ich prawdopodobnie prymarna funkcja deminutywizująca została zneutralizowana, a nazywane przez nie desygnaty nie charakteryzują się cechą małości, np. **farbka**³ 'barwnik niebieski, dodawany przy płuka-

¹ O różnicy między słownictwem gwarowym a ludowym pisze K. Dejna (1968). Przez ludowy zasób słownictwa rozumie się ogół funkcjonujących w danej gwarze leksemów, bez względu na ich proveniencję – gwarową czy ogólnopolską.

² Pełen wykaz eksplorowanych punktów oraz rozwinięcie stosowanych skrótów bibliograficznych, odnoszących się do wykorzystywanych źródeł znajduje się na końcu tekstu.

³ Cytowane przykłady pochodzą z materiału zgromadzonego podczas eksploracji terenowej uzupełnionego o dane wyekscerpowane z publikowanych źródeł gromadzących leksykę pochodzącą

niu bielizny': *firany som belše jak še f farpce vypuuče; do puukaño to zafše troxe farpki, troxe kroxmalu bežymy* (Szym); **graczka** 'narzędzie, służące m.in. do obsypywania i kopania ziemniaków lub do usuwania chwastów': *teras to mamy mašyne do kartofli kopaño, a davni to gračkami še kopaño; najlepji to gračkom še žabe*; **pałka** 'kij grubszy z jednej strony, służący: **a.** do młócenia lnu': *uomuuci še paŭkom*; **b.** do tłuczenia ziemniaków': *jak stare kartofle to še je tuuče paŭkom*; **c.** do ucierania maku': *na makovec mak še taru paŭkom v doñicy; najpirv go [mak] še spažyuo ji pužni tom paŭkom učiraŭi*; **d.** do kruszenia grud ziemi na polu': *šuo še f pole ji takom paŭkom še te bryuy rozbiŭaŭo*; **pećtelka** 'pećtla przy ubraniu do zawieszania go na haku lub gwoździu': *pšy kurtce ma pentelke ji na nej veša*; **szufelka** 'drewniana lub metalowa łopatką służąca m.in. do zbierania śmieci z podłogi lub wrzucania węgla do pieca': *vež no ščotke ji šufelke, zbeš te smeći; gže jes šufelka do veŭgla?*; **chlerek** 'substancja wybielająca praną bieliznę': *baŭq bel'izne to še dovni vybelaŭo f klorku*; **ceberek** 'duże naczynie z klepek o dwu uchach, służące do przenoszenia wody, prania lub zmywania naczyń': *ceberkem še nošiuo vode do praña; cymberek byu do zmyvaña*; **kociubek** 'pogrzebacz': *kočubek* (DejS); **kosiorek** 'kij z hakiem do wyciągania wiadra wody z płytkiej studni lub belka zwisająca żurawia': *u nas to kosurkž em še vadro vyčoggaŭo*; **koszturek** 'nóż na długim kiju, którym się wycina oset w zbożu': *koštorek taki byu do ostu; to byu stary nuš opsažony na kiju*; **lewarek** 'przyrząd do podnoszenia samochodu przy zmianie koła': *levarek to každy ma v auće; jak še gume zaŭpe, to bez levarka aňi ruš*; **młotek** 'narzędzie służące: **a.** do klepania blachy': *do blažy to muotek gumany*; **b.** do rozbijania mięsa': *mam taki muotek do męsa*; **c.** do klepania kosy': *kose klepaŭo še muotkem na bopce*; **d.** do przybijania podkowy': *koval brau ufnał ji pšybiŭaŭ muotkem potkove do kopyta*; **e.** do nadawania kształtu podkowie': *koval fšysko muotkem vyrabaŭ, potkovy teš*; **sićko** 'narzędzie służące do cedzenia mleka, esencji z herbaty lub przesiewania mąki na chleb': *mam sićko do cežeña mleka; pšes sićko še leje ŭerbate, žeby fusuf ne byuo; moňke pšes sićko čšeba pšesać*. Zachowują one jeszcze, przynajmniej częściowo, więź znaczeniową z podstawami: *farba, graca, pała, pećtla, szufla* a. *szufel, ceber, chlor, kociuba, kosior, kosztur, lewar, młot, sito*, które albo wychodzą z użycia, albo funkcjonują w gwarach jako nazwy augmentatywne.

z gwar łączycko-sieradzkich, tzn. *Słownictwa ludowego z terenu województw kieleckiego i łódzkiego* K. Dejny (DejS) i *Słownika gwary Domaniewka w powiecie łączyckim* M. Szymczaka (Szym) oraz kartoteki *Atlasu gwar polskich* (KAGP). Nadrzędnym kryterium kolejności przytaczanych przykładów jest typ wykładnika formalnego. W obrębie danego sufiksu przykłady uporządkowane są alfabetycznie. Po każdym przykładzie zapisanym grafią ogólnopolską podaje się jego znaczenie realne, kontekst zdaniowy zawierający dany przykład lub wymowę gwarową przykładu, jeśli pochodzi on z dodatkowego źródła, co zaznacza się skrótem bibliograficznym źródła w nawiasie.

Wśród wyrazów, dla których hipotetycznie można by użyć terminu deminutywa formalne, znajdują się również przykłady takie jak: np. **galka** ‘okragła część szafki / kredensu kuchennego, służąca do otwierania drzwiczek’: *ne otfe-raj tak, tylko z^uab za gauke* : gała ‘kula’; **kulka** ‘drewniany lub metalowy pręt z zaczepem, służący do wyciągania wiadra wody z płytkiej studni, do robienia dzianiny lub kręcenia powrozów’: *kulke mo ji v^uadro do na^onga^o vody; možna na prontkaž, albo kulkom; šydeu^oko to metalove, a to drev^uane to mu^uivo se kulka; povrožnik ma^u take kulki ji nimi kre^uciu* : kula; **rapka** ‘metalowy drag rozwidlony na końcu, służący m.in. do wyciągania gwoździ’: *rapkom podvažy^u ji vy^ongnou* : rapa ‘racica krowy’ DejS; **rączka** ‘coś, co służy do trzymania ręką, przypomina rękę kształtem lub funkcją’: *roncke do špodla dorobio* (Szym); *runcki motovidu^u* (DejS); *rončka u šafki; rončka jez do provaže^o* [siewnika]; *u gury* [motowidła] *taka rončka by^ua ji se tak čšepau^o*; *roncka, co kou^o provožo* ‘część kołowrotka’ (DejS) : ręka; **łopatka** ‘podobne do łopaty kształtem lub funkcją drewniane lub metalowe narzędzie’: *takom uopatkom se meša^uo; mu^ui by^ue š^ootka ji uopatka do šme^uci; do ven^ugla to mam takom uopatke; u m^ue ko^uem se ne vje^uže, opatkom čša kopa^uć* : łopata; **maszynka** ‘przyrząd w różnym stopniu zmechanizowany, który funkcją przypomina maszyny’: *pele^ugnarka ma takom mašy^unke do zaš^ošy^ukuf* : mašy^unka elektryčna [do golenia]; *mu^ui tatuš gol^uiu se tylko bžy^utom, bo ja to juš mašy^unkom; do ou^ufkuf to ma^uom že^uci te mašy^unki, teras nožem se ne oš^ošy; ci co palom, to ma^uom take mašy^unki na gas; dav^uni žadnyž, mašy^unek do š^onga^u mleka to ne by^uo; u nas to je^uden ma mašy^unke do šatkova^una kapusty* : maszyna; **młynek** ‘urządzenie pełniące funkcję podobną jak młyn, służące np. a. do czyszczenia i/lub sortowania wymłóconego ziarna, wialnia’: *v^ualka by^ua do v^uaña, a potem to my mel^ui mu^unynek*; b. do mielenia ziaren kawy i pieprzu’: *f tuu^ucku se tuu^uko, teras se mel^ui v mu^unyku*; c. do mielenia zboża lub obtłukiwania ziarna na kaszę’: *ve voj^une to po kry^uomu na takim mu^unyku matula mel^uiu^u; mu^unynek do kašy* : młyn; **walek** ‘drewniany lub metalowy przyrząd, przypominający kształtem wał’: *vau^uek meša^uo^uncy* [ziarno w skrzyni siewnika]; *na vau^uek se nav^uiny^uo, ji potym se tak posuva^uo tom deskom* : wał. Są to derywaty asocjacyjne, których nie można zaliczyć do nazw pomniejszających. Ich znaczenie strukturalne to ‘coś, co jest podobne kształtem lub funkcją do ...’. Stanowią więc derywaty o symilatywnym znaczeniu słowotwórczym, których formanty pełnią funkcję mutacyjną. Nie są to nazwy o znaczeniu pomniejszającym ani treściowo, ani formalnie, bowiem powstały w wyniku innych zabiegów derywacyjnych niż deminutywa o homomorficznej budowie, takie jak: *rączka* ‘mała, drobna ręka’, *kulka* ‘mała kula’, *rapka* ‘mała rapa’, *łopatka* ‘mała łopata’, *młynek* ‘mały młyn’, *walek* ‘mały wał’, itd.

Większość z przykładów nazw środków czynności, charakteryzujących się afiksami *-ka*, *-ek*, *-ko*, których struktura wskazywałaby na genetyczną funkcję deminutywną, mają obecnie inne znaczenia.

Wyraźnie neutralne emocjonalnie derywaty typu **ścierka**, **zasłonka**, **pokrywka**, to derywaty mutacyjne, dla których konteksty wskazują podstawy czasownikowe: *śceraĭ to šypko ścerkom, bo plamy zstanq; zasuoñiž zasuoñkom; pokryfkom pšykryĭ, bo še paruĭe za baržo*. Brak znaczenia deminutywnego podkreśla fakt funkcjonowania w omawianych gwarach zdrobniałych form, np. *ście-reczka*, *zastoneczka*. Również do derywatów mutacyjnych należy zaliczyć formacje: **poszewka** ‘sztuka bielizny pościelowej, którą pokrywa się poduszkę’: *pošefki na poduški to sama šyua* : poszywać ‘pokrywać’ SW; **wsypka** ‘worek uszyty z purpurowej tkaniny służący do wsypywania pierza na poduszkę’: *fsypka na piže* (DejS) : wsypywać, **zaczynka** ‘kawałek surowego ciasta z poprzedniego pieczenia, dodawany do mąki podczas zaczyniania, w celu przyspieszenia fermentacji’: *ĭak še začyña na ħlep, to še tom zocyņke daĭe* : zaczyniać ‘przygotowywać ciasto na chleb’ DejS; **zalewka** ‘roztwór cukru, soli, octu lub innych substancji, którym zalewa się, np. ogórki, w celu ich konserwowania’: *do ogurkuf to ĭa rob’e zalefke* : zalewać; **zaprawka** ‘tłuszcz z przypaloną mąką, którym zaprawia się niektóre potrawy’: *to zaprafka, bo še zupe zaprava* : zaprawiać, **zwórkka** ‘rzemień, którym się zwierza ‘łączy’ bijak z dzierzakiem’: *sfurka, bo sferaua* : zwierzać ‘łączyć’; mimo że w omawianych gwarach funkcjonują również odczasownikowe rzeczowniki: *poszwa, wsypa, zaczyna, zalewa, zaprawa, zwora*, które prawdopodobnie prymarnie stanowiły ich podstawy.

Aktualny brak znaczenia deminutywnego posiadają formacje typu *hebelek*, *knebelek*, *piłka*, *praska*, *pętko*, *radelko*, dla których formalna interpretacja wskazywałaby podstawy rzeczownikowe: *hebel*, *knebel*, *piła*, *prasa*, *pęto*, *radło*. W badanych gwarach doszło do zmiany interpretacji wymienionych przykładów, dla których informatorzy wskazywali podstawy czasownikowe: **hebelek** ‘ręczny lub mechaniczny przyrząd, którym się szatkuje kapustę’: *ĭa to sama ħebelkim uħebluĭe kapusty* : heblować; **knebelek** ‘przyrząd służący do krępowania świni podczas uboju’: *zaknebluĭe še knebelkem* : kneblować; **piłka** ‘narzędzie, którym się piłuje’: *ĭak ćeņka deska to še piukom piuuĭe; metal to možna upiūovać piukom, sq take specjalne*; **praska** ‘przyrząd do wyciskania sera’: *praska taka byua, do sera; ĭak stouek na šruba skroncana* : prasować; **pętko** ‘powróż, zakładany na przednie nogi konia w celu ograniczenia swobody jego ruchów’: *pentko še zaķada, žeby koñ tak ne ćekau; penta še pentkim kulosy* : pętać; **radelko** ‘narzędzie rolnicze, służące do obsypywania ziemniaków’: *to redeuĭko do redleña zemñakuf, do obrydlaña v žontkaħ; redliuĭo še redeuĭkim* : radlić.

Podobnie do reinterpretacji złożonych struktur morfologicznych doszło w odniesieniu do nazw genetycznie należących do deminutywów, powstałych od rzeczowników z formantem *-dło*, np. **czyniadlko** ‘kij w maślnicy, którym ubijało się masło’: *cyñotko take byuo; cyñotko, bo še cyñi masuo* : czynić ‘robić, wyrabiać’; **wyżygadlko** ‘nóż na długim kiju, którym się wycina oset w zbożu’: *wyzygotko take mełi do ostu* : wyżygać ‘wykłuć’ SW; **nosidelko**, zwykle w pl.

‘drażek służący do niesienia na ramionach dwu wiader wody’: *nošideuka take byuy do vadera nošena* : nosić; **poidelko** ‘urządzenie do automatycznego pojenia krów w oborze’: *teraz dla kruf to specjalne poideuka se ustatuje v oborax* : poić; **wiazadelko** ‘nić, którą przewiązuje się pasma w motku’: *vqzadeuko byuo do vqzana* : wiązać; **wieszadelko** ‘pętla przy ubraniu, służąca do wieszania go na haku lub gwoźdzu’: *višadeuko se urvauo i ne moze dobre povešić puašča* : wieszać; **wijadelko** ‘przyrząd, za pomocą którego zwijało się przędzę z motka na kłębek’: *vejadeuko byuo do zvižana* : wić, tem. cz. ter. *wij- / wijać* ‘wić’ SW. Zerwanie więzi znaczeniowej z prymarną podstawą rzeczownikową doprowadziło do leksykalizacji omawianych derywatów, które nieodczuwane jako formacje deminutywne otrzymały nową motywację – czasownikową. Jest to zjawisko potwierdzające znany proces przydawania nazwom środków czynności motywacji czasownikowej bez względu na faktyczny sposób ich powstania (zob. Kleszczowa 1999, s. 40).

Przyjmując jako podstawowe metody analizy typowe dla słowotwórstwa synchronicznego w odniesieniu do nazw środków czynności należących do ludowego zasobu słownictwa, nie można pomijać ich znaczenia leksykalnego. Interpretacja słowotwórcza w rozumieniu funkcjonalnym bierze pod uwagę to znaczenie derywatu, które występuje w danym zespole gwar. To postępowanie metodyczne pozwala w zbiorze nazw o realnym znaczeniu nazw środków czynności, charakteryzujących się sufiksami z podstawowym *-k-*, dla których formalna analiza wskazuje prymarne znaczenie deminutywne, określić w oparciu o konteksty ich inne znaczenie aktualne. W większości przedstawionych przykładów doszło do reinterpretacji słowotwórczej, a tym samym zmiany obciążenia funkcjonalnego afiksów *-ka*, *-ek*, *-ko*, które przyjmują funkcję mutacyjną, tworząc nazwy symilatywne lub nazwy o znaczeniu instrumentalnym. Tym samym w niektórych wypadkach ich postać uległa rozszerzeniu o część tematyczną prymarnego tematu (zob. np. *-delko* w *poidelko* < *poić*). Wydobycie derywatów z sufiksami z podstawowym *-k-* pełniących jedynie funkcję strukturalną, dla których widoczne jest osłabienie więzi znaczeniowej z ich podstawami, odbieranymi np. jako nazwy augmentatywne, pozwala na obserwację procesu funkcjonalnej neutralizacji formacji prymarnie deminutywnych i ich leksykalizacji. Stosowanie synchronicznych metod badawczych w odniesieniu do materiału gwarowego umożliwił uchwycenie dynamiki funkcjonowania systemu słowotwórczego oraz wydobycie istotnych dla gwar cech, znajdujących się często w opozycji do polszczyzny ogólnej.

Przedstawione przykłady derywatów oraz ich aktualne znaczenie kategoriałne zmuszają do refleksji nad przydatnością terminu „deminutywa formalne” czy też „historyczne” w stosunku do materiału gwarowego, który wprawdzie zawiera wiele form wyrazowych pochodzących z poprzednich wieków, ale jednocześnie poświadcza procesy ewolucyjne, również w zakresie systemu słowotwórczego.

Niewątpliwie wszystkie zaprezentowane przykłady to genetycznie formy deminutywne, synchronicznie zaś większość z nich, dzięki procesom reinterpretacyjnym, zyskało nowe znaczenie kategoriale. Wydaje się, że mianem tzw. formalnych lub historycznych deminutywów określić można tylko takie zleksykalizowane formacje, w których doszło do ostatecznej neutralizacji prymarnej funkcji deminutywnej a afiksy *-ek*, *-ka*, *-ko* mogą być wskazane jedynie jako elementy struktur morfologicznych, np. *haftka* ‘rodzaj zapinki składającej się z haczyka i uszka’; *oselka* ‘przyrząd do ostrzenia narzędzi’.

Wykaz eksplorowanych punktów

1 Marynki, pow. kolski; 2 Wewierz, pow. kolski; 3 Zduny Wieś, pow. łowicki; 4 Mniewo, pow. kolski; 5 Kuchary, pow. kutnowski; 6 Człopy, pow. poddębicki; 7 Budzynek pow. poddębicki; 8 Gozdów, pow. zgierski; 9 Lipicze Wieś, pow. sieradzki; 10 Małyń, pow. poddębicki; 11 Kędziorki, pow. brzeziński; 12 Miedźno, pow. sieradzki; 13 Anielin, pow. łaski; 13Z Zalew, pow. pabianicki; 14 Guzew, pow. łódzki; 15 Sadokrzyce, pow. sieradzki; 16 Sędziejowice, pow. łaski; 17 Drzazgowa Wola, pow. tomaszowski; 18 Kochanów, pow. tomaszowski; 19 Wrońsko, pow. wieluński; 20 Wypychów, pow. bełchatowski; 21 Boryszówek, pow. piotrkowski; 22 Antonina, pow. pajęczański; 22S Sadowiec, pow. pajęczański; 23 Łuszczanowice, pow. bełchatowski; 24 Bogumiłów, pow. piotrkowski; 25 Wielkopole, pow. piotrkowski; 26 Wąglin, pow. radomszczański; 27 Lgota Mała, pow. częstochowski; 28 Trzebce, pow. radomszczański; 29 Nowa Wieś, pow. częstochowski.

Wykaz skrótów

- DejS – K. Dejna (1974–1985): *Słownictwo ludowe z terenu województw kieleckiego i łódzkiego*. „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”. (A-B) 1974, 20, s. 89–277; (C-D), 1975, 21, s. 135–290; tegoż: *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego*. „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”. (E-J) 1976, 22, s. 135–268; (K), 1977, 23, s. 147–290; (L-M) 1978, 24, s. 149–274; (N-Ó), 1979, 25, s. 123–276; (Pa-Por) 1980, 26, s. 117–257; (Pos-R), 1981, 27, s. 129–281; (Sa-Sy) 1982, 28, s. 119–261; (Sz-U) 1983, 29, s. 83–233; (W), 1984, 30, s. 91–213; (Z-Ż), 1985, 31, s. 143–265.
- KAGP– kartoteka *Atlasu gwar polskich*.
- SW – *Słownik języka polskiego* (1900–1927): T. 1–8. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki (red.). Wrocław–Warszawa.
- Szym – Szymczak M. (1962–1973): Cz. 1–8. *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łączymkim*, Wrocław.

Literatura

- Basara J. (1972): *Deminutywa formalne (na przykładzie gwar Śląska Cieszyńskiego w ČSSR)*. „Z polskich studiów slawistycznych”. Seria 4. Językoznawstwo. Warszawa, s. 59–63.
- Chludzińska-Świątecka J. (1972): *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur*. „Prace Filologiczne”. XXII, s. 160–277.
- Dejna K. (1968): „*Słownictwo gwarowe*” i „*słownictwo ludowe*”. [W:] *Symbolae Philologicae in Honorem Witoldi Taszycki*. Kraków, s. 49–54.
- Grzegorzczkowska R., Puzynina J. (1979): *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*. Warszawa.
- Handke K., Popowska-Taborska H., Zieniukowa J. (1972): *Zastosowanie geografii lingwistycznej w badaniach słowotwórczych (na podstawie północno-zachodnio-polskich faktów dialektalnych)*. „Z polskich studiów slawistycznych”. Seria 4. Językoznawstwo. Warszawa, s. 89–100.
- Honowska M. (1979): *Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967–1977)*. Wrocław.
- Kleszczowa K. (1999): *W sprawie genezy formantów kategorii nazw środka czynności*. [W:] Barbara Greszczuk (red.) *Język. Teoria – dydaktyka*. Rzeszów, s. 35–44.
- Kurzowa Z. (1975): *Elementy kresowe w języku powieści powojennej*. Warszawa.
- Mączyński J. (1986): *O tzw. deminutywach formalnych*. „Prace Filologiczne”. XXXIII, Warszawa, s. 279–284.
- Nitsch K. (1939): *Dialekty polskie Śląska*. Cz. 1. Wyd. 2. Kraków.
- Staszewska Z. (1985): *Formacje deminutywno-ekspresywne w gwarze okolic Radomska*. „Poradnik Językowy”, s. 226–248.

Summary

Examples of derivatives presented in the article and giving names of manners of action, which function in Łęczyca–Sieradz dialects, originally belonged to diminutive names.

The present meaning of the derivatives appearing in dialects indicates:

- 1) the process of their functional neutralization and slow lexicalization caused by the weakened semantic link with the basics, which function in the dialects as augmentative forms,
- 2) the change of functional responsibility of *-ek*, *-ka*, *-ko* affixes, which take the mutative function and create similar and instrumental names as a result of derivational reinterpretation of their structure.